

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

อาณาจักรล้านนาซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ และอาณาจักรล้านช้างซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองหลวงพระบาง เป็นอาณาจักรเก่าแก่ในภาคเหนือของประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ก่อตั้งขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงกันในพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรทั้งสองมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นใกล้ชิดกันโดยการรับและแลกเปลี่ยนขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งกันและกันมาโดยตลอด บางสมัยก็มีการแต่งงานเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเชื้อพระวงศ์ทั้งสอง อาณาจักรล้านนาและอาณาจักรล้านช้างถือเป็นอาณาจักรวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นของชุมชนภาคเหนือของประเทศไทยและสปป.ลาว ที่ยังคงสืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของตน รวมทั้งยังคงรักษาความสัมพันธ์โดยมีการรับและแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมกันอย่างต่อเนื่องตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานจนได้รับสมญาว่าเป็นเมืองแฝดแห่ง ดินแดนสุวรรณภูมิตอนบน

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24-25 เมืองเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบางต่างก็ได้รับผลกระทบจากการขยายอำนาจของจักรวรรดินิยมตะวันตกโดยเฉพาะภายหลังการยุติสงครามเวียดนาม (พ.ศ.2518) เป็นต้นมา เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม ท้องถิ่นทั้งนี้เพราะเมืองทั้งสองเริ่มเปิดรับนโยบายการพัฒนาเมืองแบบทุนนิยมตะวันตกของรัฐบาล กลาง เน้นการเปิดดินแดนของตนเพื่อต้อนรับธุรกิจการท่องเที่ยว โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพสิ่งแวดล้อมดั้งเดิมตามธรรมชาติเป็นจุดขาย มีการโฆษณาเชิญชวน นักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างชาติให้เดินทางมาเยือนดินแดนตนตามกระแสทุนวัฒนธรรมสมัยใหม่ ทั้งเมืองเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบางต้องการให้องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่ง สหประชาชาติรับรองสถานภาพของเมืองตนให้เป็นเมืองแห่งมรดกของศิลปวัฒนธรรมโลก

เมืองเชียงใหม่เริ่มเปิดดินแดนรับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวก่อนเมืองหลวงพระบาง นับตั้งแต่ พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ชาวต่างชาติเริ่มรู้จักเชียงใหม่ในฐานะเป็นศูนย์กลางของ ศิลปวัฒนธรรมแห่งภาคเหนือทำให้กระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมสมัยใหม่หลังไหลสู่เมืองเชียงใหม่ อย่างไม่ขาดสาย ในปัจจุบันธุรกิจการท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต

ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและสภาพสิ่งแวดล้อมของชาวเชียงใหม่มากมายทั้งในด้านบวกและด้านลบ ภาพลักษณ์ในเชิงบวกคือการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยเฉพาะการขยายตัวของธุรกิจโรงแรม บ้านเช่า สปา งานหัตถกรรมและของที่ระลึกต่างๆ ได้ขยายตัวจากตลาดภายในสู่ตลาดต่างประเทศอย่างกว้างขวาง มีการวางแผนพัฒนาการขยายตัวเมืองให้ทันสมัยแบบตะวันตก อย่างไรก็ตามภาพลักษณ์ในเชิงบวกกลับส่งผลกระทบต่อในเชิงลบ กล่าวคือการขยายตัวของชุมชนเมืองเชียงใหม่เกิดการก่อสร้างอาคารสูง อาคารพาณิชย์หลากหลายรูปแบบ ป้ายโฆษณาสินค้าขนาดใหญ่ที่บดบังศาสนสถานและอาคารบ้านเรือนแบบดั้งเดิม สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี และสภาพสิ่งแวดล้อมของชาวเชียงใหม่จากสภาพสังคมขนาดเล็กที่เรียบง่าย ชาวเมืองมีความใกล้ชิดและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน กลายเป็นสังคมใหญ่ที่ซับซ้อน ชาวเมืองในปัจจุบันดำเนินชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ความสนใจผู้คนรอบข้างน้อยลง วิถีชีวิตของชาวเมืองถูกอิทธิพลบริโภคนิยมและวัตถุนิยมครอบงำ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ธุรกิจการท่องเที่ยวและการบันเทิง ส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วัฒนธรรมและความเชื่อแบบดั้งเดิมเริ่มปรับเปลี่ยนและสูญหาย

ในกรณีของเมืองหลวงพระบางสงครามอินโดจีนและความวุ่นวายทางการเมืองภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองทำให้ชาวหลวงพระบางสามารถรักษาวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายไว้ได้ ขณะเดียวกันขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและค่านิยมท้องถิ่นก็ได้รับการสืบสานไว้เป็นมรดกอันทรงคุณค่าของชุมชนตราบเท่าทุกวันนี้ การเปิดประเทศสป.ลาวรับนโยบายทุนนิยมอย่างเต็มตัวเกิดขึ้นภายหลังกองทหารเวียดนามถอนกำลังจากดินแดนลาวในพ.ศ.2533 และรัฐบาลลาวประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3 (พ.ศ.2534-พ.ศ.2538) เป็นต้นมา โดยรัฐบาลลาวเปิดโอกาสให้มีการลงทุนจากทั้งภายในประเทศและทุนจากต่างประเทศ ขณะเดียวกันรัฐบาลลาวได้ปรับปรุงระบบธนาคารเพื่อรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ ในพ.ศ. 2537 รัฐบาลลาวได้ยื่นเรื่องขอยกย่องให้เมืองหลวงพระบางเป็นเมืองแห่งมรดกโลกต่อองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติและได้รับอนุมัติตามข้อเสนอตั้งแต่ พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมามีนักท่องเที่ยวทั้งชาวเอเชียและชาวตะวันตกเดินทางไปเยือนเมืองหลวงพระบางเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปลาย พ.ศ. 2546 ได้มีการเปิดเส้นทางคมนาคมทางอากาศเชื่อมระหว่างเมืองเชียงใหม่กับหลวงพระบางขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนนักท่องเที่ยวซึ่งกันและกัน ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ยุคทุนวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี 2550-2552 เป็นต้นมานักท่องเที่ยวต่างชาติมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ธุรกิจการท่องเที่ยวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้กลายเป็นรายได้สำคัญอันดับสองของประเทศรองจากการขายพลังงานไฟฟ้า ส่งผลให้ธุรกิจการท่องเที่ยวของสป.ลาวขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เมืองหลวงพระบางที่เคยสงบร่มเย็นท่ามกลางสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โรงแรม สปา บ้านเช่า กาดมิดและอาคารพาณิชย์ก่อสร้างขึ้นมากมาย ชาวเมืองหลวงพระบางมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นแต่วิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนได้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิมมาก ในปัจจุบันแม้ว่าชาวเมืองหลวงพระบางยังสามารถสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา และวัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ได้ท่ามกลางการปรับเปลี่ยนสถานภาพจากชุมชนขนาดเล็กเป็นสังคมทุนนิยมที่ใหญ่และซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ยังไม่สามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่าหากคนท้องถิ่นไม่ได้วางแผนการพัฒนาเมืองแบบยั่งยืนโดยเน้น

การรักษาวินัยชีวิต วัฒนธรรมและสภาพสิ่งแวดล้อมที่งดงามแบบดั้งเดิมไว้แล้วสภาพของเมืองหลวงพระบางในอนาคตจะเป็นเช่นใด

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ปัญหาหรืออุปสรรคของผลกระทบจากธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีต่อการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่กับเมืองหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ในภาคเหนือตอนบนของดินแดนสุวรรณภูมิ ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะนำไปสู่การระดมความคิดและความร่วมมือของชาวเมืองเชียงใหม่กับชาวเมืองหลวงพระบางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือแสวงหามาตรการการป้องกันและแก้ปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่เมืองทั้งสองกำลังเผชิญอยู่ โดยผลที่ได้รับการจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นตัวอย่างในการเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน(Cultural Community Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบสำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน(Sustainable Tourism) นอกจากนี้ผลการวิจัยจะเผยแพร่ต่อชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนในเมืองทั้งสอง เพื่อปลูกจิตสำนึกในการร่วมกันอนุรักษ์และสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจทุนนิยมกับการรักษามรดกแห่งสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมรวมทั้งช่วยพัฒนาความสุขมวลรวมของชุมชนท้องถิ่นในเมืองทั้งสองให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

1.2 คำถามหลักในการวิจัย

- 1.2.1 ธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อปรับเปลี่ยนสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่กับเมืองหลวงพระบางอย่างไร
- 1.2.2 การจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนแบบยั่งยืนคืออะไร มีแนวคิดที่สำคัญอย่างไร ประชาชนในทั้งสองเมืองมีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดดังกล่าวมากน้อยเพียงใด
- 1.2.3 ชาวเชียงใหม่กับชาวหลวงพระบางมีมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างไร
- 1.2.4 ประชาชนในทั้งสองเมืองมีส่วนร่วมในการวางแผน การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาในเมืองของตนหรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1.3.1 ศึกษาลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนของเมืองเชียงใหม่กับเมืองหลวงพระบางในปัจจุบันโดยเปรียบเทียบกับแนวคิดหรือคุณสมบัติที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนแบบยั่งยืน
- 1.3.2 ศึกษาผลกระทบและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่กับเมืองหลวงพระบางในปัจจุบัน
- 1.3.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลกระทบของธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีต่อการปรับเปลี่ยนสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่กับเมืองหลวง

พระบางนำไปสู่การร่วมมือกันแสวงหามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาเปรียบเทียบข้อดีข้อเสีย(จุดแข็งจุดอ่อน)ของธุรกิจการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่กับเมืองหลวงพระบาง รวมทั้งเสนอแนวทางในการสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทุนนิยมกับการรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมรวมทั้งช่วยพัฒนาความสุขมวลรวมของชุมชนท้องถิ่นในเมืองทั้งสองให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต ฉะนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ไม่ได้เน้นเปรียบเทียบขนาดของพื้นที่หรือลักษณะกายภาพทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันของเมืองทั้งสอง

1.5 ประโยชน์และผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 เพื่อแสวงหาความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันระหว่างชาวเชียงใหม่กับชาวหลวงพระบาง นำไปสู่แนวทางการจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนแบบยั่งยืน ซึ่งคนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคอันเนื่องมาจากผลกระทบของธุรกิจการท่องเที่ยวแบบทุนนิยมในปัจจุบัน

1.5.2 เป็นการระดมความคิดและกระตุ้นความสนใจของชุมชนท้องถิ่นหลากหลายกลุ่มทั้งในเมืองเชียงใหม่และเมืองหลวงพระบาง เพื่อแสวงหามาตรการในการสร้างความสมดุลระหว่างการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวทุนนิยมกับการดำรงรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสุขมวลรวมของคนท้องถิ่น

1.5.3 โครงการวิจัยนี้จะเป็นตัวอย่างของความพยายามเผยแพร่องค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชนแบบยั่งยืน เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในวิชาสังคมวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งเป็นสะพานเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งเป็นประเทศสมาชิกในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 วิธีการดำเนินชีวิต (Way of Life) โดยทั่วไปหมายถึงวัฒนธรรม หรือรูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน วิธีการดำเนินชีวิตส่วนหนึ่งสามารถแสดงออกผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ และอาจมีความหมายแฝงอย่างอื่นได้แก่ กระบวนการผลิตสินค้า การบริโภคสินค้า รวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวทางปฏิบัติที่ทำให้วัตถุและกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน วัฒนธรรมหรือวิธีการดำเนินชีวิตในภูมิภาคต่างๆ อาจได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับภูมิภาคอื่น เช่น การตกเป็นอาณานิคม การค้าขาย การย้ายถิ่นฐาน

การติดต่อสื่อสารและการนับถือศาสนา รวมทั้ง ระบบความคิดความเชื่อที่มีบทบาทในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์

1.6.2 การท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน (Cultural Community Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่เจ้าของชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทางและรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง คนท้องถิ่นทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว และมีส่วนได้ส่วนเสียที่เกิดจากผลกระทบของการท่องเที่ยวในชุมชนตน การจัดการท่องเที่ยวประเภทนี้ใช้ความหลากหลายจากสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวต่างถิ่น การบริหารจัดการท่องเที่ยววัฒนธรรมชุมชน จะต้องไม่เกิดผลเสียต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ต้องมีวิธีบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนตนโดยไม่มี การปรุงแต่งสิ่งใหม่ๆที่แตกต่างจากสภาพโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม

1.6.3 การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่ไม่เป็นอันตรายต่อสภาพสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทุกรูปแบบ คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบาย รวมทั้งได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถทำได้ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการและสร้างความสมดุลระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมวัฒนธรรมทั้งระบบนิเวศวิทยา นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรทั้งหมดที่จะสามารถธำรงรักษาคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่สำคัญ ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบอื่นๆ ที่ เกี่ยวพันชีวิต พืช สัตว์ และมนุษย์ทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยาวนานเพื่อรักษาผลประโยชน์และโอกาสให้กับคนรุ่นต่อไป ในอนาคต (World Tourism Organization, 1998, p. 21-22)

1.6.4 นักท่องเที่ยวหรือผู้เยี่ยมชม (Tourist) ตามความหมายของสหประชาชาติที่ได้ให้คำนิยามไว้ในปี พ.ศ. 2480 ว่านักท่องเที่ยวหมายถึงบุคคลที่เดินทางอยู่ในประเทศหนึ่งประเทศใดที่มีบ้านเมืองที่อาศัยอยู่เป็นประจำเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง และได้ขยายความต่อไปอีกว่าบุคคลเช่นใดนับเป็นนักท่องเที่ยว และบุคคลเช่นใดไม่นับเป็นนักท่องเที่ยวดังต่อไปนี้ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 20-29)

- 1) บุคคลที่นับเป็นนักท่องเที่ยว ได้แก่
 - (1) ผู้ที่เดินทางเพื่อพักผ่อนใจหรือเพื่อสุขภาพ
 - (2) ผู้ที่เดินทางไปประชุมหรือประกอบภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง
 - (3) ผู้ที่เดินทางเพื่อทำธุรกิจการค้าบางประการ
 - (4) ผู้ที่เดินทางมากับเรือที่เปลี่ยงตากับทิวทัศน์สองฝั่งน้ำ (แม้จะพักอยู่น้อยกว่า 24 ชั่วโมงก็ตาม)
- 2) บุคคลที่ไม่นับเป็นนักท่องเที่ยว ได้แก่
 - (1) ผู้เดินทางมาเพื่อประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งที่มีรายได้ในประเทศนั้น โดยจะมีสัญญาไว้กับผู้ใดหรือไม่ก็ตาม

- (2) ผู้เดินทางมาเพื่อตั้งถิ่นฐานที่อยู่อย่างถาวรในประเทศนั้น
- (3) ผู้เดินทางข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศของตน
- (4) ผู้เดินทางเพื่อเข้าไปเป็นนักเรียน หรือนักศึกษาที่อาศัยอยู่ในที่ที่จัดไว้
หอพักนักเรียนนักศึกษา
- (5) ผู้เดินทางผ่านโดยมิได้แวะลงจากยานพาหนะเลย แม้ว่าจะเดินทาง
อยู่ในอาณาเขตของประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นเวลานานมากกว่า
24 ชั่วโมงก็ตาม
- (6) ผู้ลี้ภัยทางการเมืองหรือผู้ลี้ภัยทางศาสนาไปอยู่ต่างประเทศ หรือ
ผู้ลี้ภัยสงคราม

ต่อมาในปี พ.ศ. 2493 สหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Union of Official Travel Organization -IUOTO) ได้ให้คำนิยามของนักท่องเที่ยวใหม่ โดยให้นักเรียนหรือนักศึกษาต่างประเทศเป็นนักท่องเที่ยวด้วย เพราะค่าใช้จ่ายของนักเรียน นักศึกษาเหล่านั้นมาจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังให้เรียกผู้เดินทางที่ตั้งใจมาท่องเที่ยว ณ ประเทศหนึ่ง แต่อยู่ไม่ถึง 24 ชั่วโมงว่าเป็นนักท่องเที่ยว (excursionist) ซึ่งรวมถึงผู้โดยสารที่เดินทางผ่านประเทศโดยมิได้ออกจากบริเวณที่จัดไว้สำหรับผู้เดินทางผ่านสนามบินด้วย

ต่อมาในปีพ.ศ. 2506 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ที่ประชุมได้คิดคำขึ้นใหม่แทนคำว่า นักท่องเที่ยว คือ คำว่า “ผู้เยี่ยมเยือนต่างประเทศ” หรือ “Foreign Visitor” ซึ่งหมายถึงบุคคลที่เดินทางไปยังประเทศใดประเทศหนึ่งที่ไม่ใช่ที่อยู่อาศัยถาวรของตนด้วยเหตุผลใดก็ตาม ต้องไม่ใช่ไปเพื่อประกอบอาชีพหารายได้ โดยแบ่งผู้มาเยือนต่างประเทศออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1.) ประเภทที่หนึ่ง นักท่องเที่ยวต่างประเทศ (foreign tourist) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราวที่มาพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และเป็นการมาเยือนด้วยวัตถุประสงค์อื่นที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง
- 2.) ประเภทที่สอง นักทัศนาจรต่างประเทศ (foreign visitor) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราวที่เข้าไปอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมงและมิได้พักค้างคืน ซึ่งรวมถึงผู้มาเยือนกับเรือที่เพลินตาไปกับทิวทัศน์สองฝั่งน้ำด้วย

ส่วนประเทศไทยได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยวไว้ในมาตรา 4 แห่ง พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. 2522 ว่า นักท่องเที่ยวหมายถึงบุคคลที่เดินทางจากท้องถิ่นอันเป็นที่อยู่โดยปกติของตนไปยังท้องถิ่นอื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ และด้วยวัตถุประสงค์ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

นักท่องเที่ยวที่ระบุไว้ในพ.ร.บ. ฉบับนี้มี 2 ประเภทคือ

- 1.) ประเภทที่มีการค้างคืนอย่างน้อย 1 คืนในดินแดนที่เดินทางไป เรียกว่า นักท่องเที่ยว (Tourist)
- 2.) ประเภทที่ไม่มีการค้างคืนในดินแดนที่เดินทางไป เรียกว่า นักทัศนาจร (Excursionist or Same Day Visitor)

1.6.5 แนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness,GNH) เป็นการมองการพัฒนาประเทศโดยไม่ได้เน้นตัวเลขในการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Gross Domestic Product, GDP) แต่เน้นมุมมองด้านความสุขในชีวิตที่แท้จริงของสังคมเป็นหลัก ปัจจุบันแนวคิด GNH กำลังได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักกิจกรรมทางสังคมในหลายๆ ประเทศ เนื่องจากเล็งเห็นว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มี GDP (ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ) เป็นเกณฑ์นั้น นำมาซึ่งผลกระทบในทางลบมากขึ้นทุกขณะ ความคิดที่มุ่งพัฒนา GNH นั้นคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของสังคมด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับมิติอื่นๆ ทางสังคม ได้แก่ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการปกครองที่ดี โดยมีหลักสำคัญ 4 ประการคือ

1) การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างยั่งยืนและเสมอภาคตามแนว "ทางสายกลาง" ไม่เร่งพัฒนาทางเศรษฐกิจด้วยทุนทางนิเวศและสังคมในระยะสั้น หากจัดสมดุลระหว่างตัวเลขพฤติกรรมบริการและคุณค่าด้านจิตใจไปพร้อมๆกัน เพื่อให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปอย่างยั่งยืนและเสมอภาค บนพื้นฐานของสังคมที่เคารพประชาชนและวัฒนธรรมของตนเอง

2) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ให้หลักประกันที่ว่า การพัฒนาใดๆ ไม่ว่าจะมาจากรัฐบาล หรือภาคเอกชน หรือประเพณีท้องถิ่น หรือจากปัจเจกบุคคล จะต้องไม่ทำลายความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ด้วยตระหนักว่าทรัพยากรธรรมชาติอาจหมดลงได้ในวันหนึ่ง ทุกคนจำเป็นจะต้องบำรุงเลี้ยงและปกป้องโลกในฐานะบ้านของเราทุกคน

3) การรักษาและส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในยุคปัจจุบัน เพราะคุณค่าของมนุษย์ เช่น ความเมตตากรุณา ความมีน้ำใจ ความอ่อนโยน ความเสียสละ ความอ่อนน้อม ถ่อมตน การรู้จักให้อภัย การรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเอง เป็นต้น กำลังถูกกัดกร่อนจากโลกจืดหรือความโลภ อันเนื่องมาจากลัทธิบริโภคนิยมที่กำลังครอบงำโลกในขณะนี้ อันที่จริงแล้ว คุณค่ามนุษย์ดังกล่าว เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีความหมายมีความเอื้ออาทรต่อกันและทำให้สังคมสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

4) การส่งเสริมการปกครองที่ดี หรือ "ธรรมาภิบาล" (Good Governance) เป็นเงื่อนไขสำคัญเช่นกันในการนำพาประชาชนไปสู่ "ความสุขมวลรวมประชาชาติ" ประเทศทั้งหลายในโลกกำลังถูกแรงกดดันทั้งจากประชาชนท้องถิ่นและชุมชนระหว่างประเทศ ให้เข้าสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยหรือ "ธรรมาภิบาล" (การปกครองที่ดี)

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

1.7.1 วิธีวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในมุมมองของผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม(Emic Approach)

1.7.2 แหล่งข้อมูล เมืองหลวงเก่าสองเมือง ใน 2 ประเทศ คือ เฉพาะเขตตัวเมืองหลวงพระบางในสปป.ลาวที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นเมืองมรดกโลกขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) มีพื้นที่ประมาณ 8.14 ตารางกิโลเมตร กับเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ในประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 40.216 ตารางกิโลเมตร

1.7.3 ประชากรที่ศึกษา บุคคลทั้งภาครัฐและเอกชน กลุ่มบุคคล กลุ่มธุรกิจ องค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 คน

1.7.4 ตัวอย่างและวิธีการเลือกตัวอย่าง ใช้การเลือกตัวอย่างแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling) เพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) ในประชากรแต่ละกลุ่ม

1.7.5 วิธีการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นเวลา 10 วัน (7-16 เมษายน 2554) และในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ตลอดปี 2554

1.7.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวมีการตรวจสอบความแม่นยำในเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ

1.7.7 การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตรรกวิทยาแบบอุปมาน (Inductive) จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนประชากร โดยใช้มุมมองของกลุ่มตัวอย่าง (Emic Approach) อาจมีข้อมูลเชิงปริมาณประกอบการบรรยาย ภายใต้บริบทของประวัติศาสตร์กรณี (Historical Particularistic) และการมองแบบองค์รวม (Holistic Approach) โดยนำเสนอการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)